

საავტორო უფლებების კოლექტიურ საფუძველზე მართვისას წარმოშობილი პრობლემები

შესავალი

საავტორო უფლებების დაცვა მსოფლიო მასშტაბით ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებასა და აქტუალურ საკითხს წარმოადგენს. გამონაკლისი არც საქართველოა და ბოლო პერიოდში ინტელექტუალური საკუთრების მიმართ ინტერესი საქართველოშიც საგრძნობლად გაიზარდა, რაც სხვადასხვა მიზეზითაა განპირობებული.

საქართველოში საავტორო უფლებების დაცვის გააქტიურებაში უმნიშვნელოვანესი როლი ევროკავშირის უჭირავს, რომელმაც სამეზობლო პოლიტიკისა და საქართველოს ევროკავშირთან დაახლოების ფარგლებში 2006 წელს სამოქმედო გეგმა შეიმუშავა. საქართველოსთვის საავტორო უფლებების დაცვის მხრივ გადამწყვეტი მომენტი 2010 წლის 12 მაისს დადგა, როდესაც ევროკავშირმა გამოსცა ანგარიში, სადაც ხელისუფლების მიერ სამოქმედო გეგმის პირნათლად აღსასრულებლად გადადგმული ნაბიჯები შეაფასა. ანგარიშში აღნიშნულია, რომ ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის კუთხით ევროკავშირის სტანდარტებამდე მისაღწევად ჯერ კიდევ დიდი ძალისხმევაა საჭირო. სასამართლო პრაქტიკის მხრივ კი, საერთოდ პროგრესი არ იგრძნობა.¹ ამ ანგარიშის გამოქვეყნების შემდეგ ნათელი გახდა, რომ აუცილებელი იყო საქართველოს ხელისუფლებას განეხორციელებინა აუცილებელი ღონისძიებები და ამავე წლის 12 ნოემბერს საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულების საფუძველზე შეიქმნა საავტორო უფლებათა დაცვის უწყებათაშორისი საკოორდინაციო საბჭო, რომელიც 2013 წელს, პრემიერ-მინისტრის 22 მაისის №107 ბრძანებით ახალი შემადგენლობით დაკომპლექტდა. მისი ძირითადი ფუნქციებია საავტორო უფლებების დაცვის სტრატეგიის შემუშავება,

¹ Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2009: Progress Report Georgia, Brussels, 12.05.2010, 14.

პოპულარიზაციის ხელშეწყობა და საავტორო უფლებებთან დაკავშირებული სხვა მნიშვნელოვანი საკითხების უზრუნველყოფა.² „საქართველომ იკისრა ვალდებულება ევროკავშირისა და სხვა პარტნიორების მიმართ, შექმნას რეალური ბერკეტები ინტელექტუალური საკუთრების დასაცავად.“³ საქართველო იმყოფება ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ შეთანხმების (DCFTA) მომზადების პროცესში, რომლის ფარგლებში, მყარი სამართლებრივი ბაზის შემუშავებასთან ერთად ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პუნქტს ინტელექტუალური საკუთრების დაცვა წარმოადგენს.⁴ ამ ვალდებულების განხორციელება კი შეუძლებელია კოლექტიური ორგანიზაციის მიერ მმართველობის ეფექტურად განხორციელების გარეშე. შესაბამისად, აქტუალურია საავტორო უფლებების კოლექტიურ საფუძველზე მმართველი ორგანიზაციის (შემდგომში – კმო) საკითხიც.

საავტორო უფლებების დაცვისა და მისი ეფექტურად განხორციელების უზრუნველსაყოფად რამდენიმე გზა არსებობს. ერთ-ერთი მათგანი საავტორო უფლების მფლობელის მიერ მისი ქონებრივი უფლებების კოლექტიურ საფუძველზე მმართველი ორგანიზაციისათვის გადაცემაა, რომელიც აღნიშნული დელეგირების საფუძველზე კოლექტიურად მართავს ავტორთა ქონებრივ უფლებებს. კმო-სთვის უფლებების სამართავად გადაცემა მსოფლიოში უკვე აპრობირებული მეთოდია. საქართველოში კი, კმო პირველად 1999 წელს ჩამოყალიბდა. ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის კუთხით არც ისე დიდი ისტორიის მიუხედავად, საქართველო არის ამ სფეროში მოქმედი მნიშვნელოვანი საერთაშორისო კონვენციების წევრი.

სტატიის მიზანია, ნათლად წარმოაჩინოს საავტორო უფლებების კოლექტიურად მმართველი ორგანიზაციის არსი, მისი უპირატესობა საავტორო უფლებების ინდივიდუალურად მართვასთან მიმართებით და განხილულ იქნას რამდენიმე პრობლემა, რომელიც მისი საქმიანობის განხორციელებისას წარმოიშობა.

² იხ., საქართველოს პრეზიდენტის 2010 წლის 12 ნოემბრის 912 ბრძანებულება.

³ ნიკოლოზ რურუა, ჟურნალი “COPYRIGHT”, №1, საქართველოს საავტორო უფლებათა ასოციაცია, თბილისი იანვარი 2012, გვ.18.

⁴ აქვე, ვირჯინი კოსული, გვ.54

1. კოლექტიურ საფუძველზე მმართველი ორგანიზაციის არსი და ისტორიული განვითარება

საავტორო სამართალი წარმოადგენს ინტელექტუალური სამართალის ობიექტს, რომელიც ადამიანის ინტელექტისა და გონების ქმნილებაა და წარმოდგენილია მატერიალური სახით, მისი გავრცელება კი შესაძლებელია მთელს მსოფლიოში განუსაზღვრელი ოდენობის ასლების საშუალებით.⁵ საზოგადოება უნდა მიხვდეს, რომ ადამიანი, როგორც ინდივიდი უნდა დაიცვას და არა, როგორც მხოლოდ ცოცხალი ორგანიზმი⁶.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 147-ე მუხლი ქონებას განმარტავს, როგორც ყველა ნივთს და არამატერიალურ ქონებრივ სიკეთეს. საზოგადოებისათვის დღემდე რთულად გასაგებია, რომ ინტელექტუალური საკუთრება სხვა ნივთებისაგან მხოლოდ იმით განსხვავდება, რომ ნივთები ფიზიკურად შეხებადია, „სხეულებრივია“, ხოლო ინტელექტუალური საკუთრება – „უსხეულო“⁷ და ის ისევე უნდა დავიცვათ, როგორც ყველა სხვა სახის საკუთრება. საავტორო სამართალი საკუთრების ერთ-ერთი სახეა, რომელიც შეიძლება გადაეცეს მესამე პირს ყიდვის, ჩუქების, ლიცენზირების ან მემკვიდრეობის გზით.⁸ ინტელექტუალური საკუთრების უკანონოდ მითვისება ისეთივე ქურდობაა, როგორც ნებისმიერი სხვა ნივთის მოპარვა, რაც გამოიხატება თუნდაც ნებართვის გარეშე მუხიკალური ნაწარმოების საჯარო შესრულებაში. ინტელექტუალური საკუთრება წარმოადგენს ავტორის გონებრივი, ინტელექტუალური, შემოქმედებითი შრომის ნაყოფს და შესაბამისად, ყველა სხვა მოძრავ თუ უძრავ ნივთზე ძვირფასია. ადამიანი სულიერებისა და გონიერების მქონე არსებაა და მისი ნააზრევი განსაკუთრებულ დაცვას იმსახურებს. „საავტორო უფლებების დაცვის გარეშე ყველა ინოვაცია და ნებისმიერი ქმნილება

⁵ ქოჩაშვილი ქ., ინტელექტუალური საკუთრება, როგორც აბსოლუტური ხასიათის არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე და მისი დაცვის სამართლებრივი რეჟიმი, ჟურნალი „სამართალი“, 8-9, 2000, 40, იხ. ციტირება: ჯორბენაძე ს., ინტელექტუალური საკუთრების განმარტებითი ლექსიკონი, თბილისი, 1998, 114.

⁶ Моргунова Е.А., Коллективное Управление Авторскими Правами на Современном Этапе, Москва, 2005, 6.

⁷ ზოიძე ბ., სანივთო სამართალი, თბილისი, 1999, 31.

⁸ Paul Maret M.A, Intellectual Property Law, London, 1996, 23.

საფრთხის ქვეშ დგება, რადგან ეს იწვევს ახალი ღირებული პროდუქტის შექმნისთვის და მასში ინვესტირებისთვის სტიმულის დაკარგვას.⁹

გასათვალისწინებელია, რომ ინტელექტუალური საკუთრება განსხვავებულია „სხეულებრივი“ ნივთებისაგან მისი ფლობის და განკარგვის თავისებურებებით. ნივთი უკანონო მფლობელობისგან შეიძლება „სკივრში ჩაკეტვის“ გზით დაიცვა, მაგრამ გაცილებით ძნელი იმავე სკივრში ჩაკეტო არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე. მასზე უკანონოდ მფლობელობისა და სარგებლობის რისკი გაცილებით დიდია.¹⁰

ცივილიზებული მსოფლიო საზოგადოება, კონსტიტუციები, საერთაშორისო აქტები ერთხმად აღიარებს, რომ ინტელექტუალური საკუთრება წარმოადგენს ადამიანის ძირითად, ბუნებით უფლებას.¹¹ ცივილური სამართალი მფლობელობას იაზრებს, როგორც ნივთზე ფაქტობრივ ბატონობას, რაც ნიშნავს ნივთზე არა სივრცობრივ ურთიერთკავშირს, არამედ ნივთის მიმართ სამართლებრივ ძალაუფლებას¹².

იქიდან გამომდინარე, რომ ინტელექტუალური საკუთრების ფლობა, მართვა და დაცვა ინდივიდუალურად რთულია და ავტორები ვერ ახერხებდნენ საკუთარი უფლებების ინდივიდუალურად განკარგვას, საჭირო გახდა შექმნილიყო კოლექტიური მართვის ორგანიზაცია.

კოლექტიური მართვის ორგანიზაციის ფუძემდებელ ქვეყანად საფრანგეთია მიჩნეული. 1777 წელს შეიქმნა პირველი კოლექტიური მართვის ორგანიზაცია, რომელიც იცავდა მხოლოდ ლიტერატურული და დრამატული ნაწარმოების ავტორებს, ხოლო მოგვიანებით, 1850 წელს, ისევ საფრანგეთში შეიქმნა კმო, რომელიც მუსიკალური ნაწარმოების ავტორების უფლებებს მართავდა.¹³ მის შექმნას წინ გახმაურებული ისტორია უძლოდა: 1847 წელს, ავტორები პოლ ანრიონი, ვიქტორ პარიზო და ერნესტ ბურჟე კაფე „ამბასადორში“ შევიდნენ, სადაც ნებართვისა და

⁹ იხ., მიტკო ჩატალბაშევი, CISAC-ის ევროპულ საკითხთა დირექტორი, ჟურნალი “COPYRIGHT”, №2, საქართველოს საავტორო უფლებათა ასოციაცია, თბილისი 2012 წელი, 14

¹⁰ ზოიძე ბ., სანივთო სამართალი, თბილისი, 1999, 31.

¹¹ ქოჩიაშვილი ქ., ინტელექტუალური საკუთრება, როგორც აბსოლუტური ხასიათის არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე და მისი დაცვის სამართლებრივი რეჟიმი, ჟურნალი „სამართალი“, 8-9, თბილისი, 2000, 41.

¹² იქვე, 38, იხ. ციტირება: ზოიძე ბ., სანივთო სამართალი, თბილისი, 1999, 39.

¹³ იხ., http://en.wikipedia.org/wiki/Collective_rights_management#cite_note-1

საავტორო ჰონორარის გადახდის გარეშე სრულდებოდა მათი ოპერა „მისელი იტალიურ ოპერაში“. ანგარიშის მოტანისას, მათ უარი თქვეს გადახდაზე და განაცხადეს, რომ კაფე იყენებდა მათ საკუთრებას ყოველგვარი ჰონორარის გადახდის გარეშე და შესაბამისად, არც ისინი აპირებდნენ კაფეში მირთმეული საჭმელისათვის გადახდათ. ავტორებმა სასამართლოში შეიტანეს სარჩელი. სასამართლომ კი აუკრძალა კაფეს მუსიკალური ნაწარმოების საჯარო შესრულება. კაფე არ დაემორჩილა სასამართლო გადაწყვეტილებას, რის შემდეგაც ავტორებმა ხელახლა შეიტანეს სასამართლოში სარჩელი უკვე კომპენსაციის გადახდის მოთხოვნით. ავტორების სარჩელი დაკმაყოფილდა და კაფეს მათ სასარგებლოდ გარკვეული საკომპენსაციო თანხის გადახდა დაეკისრა.¹⁴

აღსანიშნავია, რომ საავტორო ქონებრივი უფლებების კოლექტიურად მმართველი ორგანიზაციები არც საბჭოთა საქართველოსთვის იყო უცხო. ზურაბ ახვლედიანი აღნიშნავს, რომ შემოქმედებით კავშირებთან, ავტორების უფლებების დასაცავად შექმნილი იყო სპეციალური დაწესებულებები - ავტორთა უფლებების დაცვის სამმართველოები, ხოლო მოკავშირე ქვეყნებში - ავტორთა უფლებების დაცვის საკავშირო სამმართველოს განყოფილებები. სამმართველოები და განყოფილებები ძირითადად ავტორებს ეხმარებოდნენ ქონებრივი უფლებების მოგვარებაში, კერძოდ ჰონორარის მიღებაში, ისინი საქმეში ერთვებოდნენ მაშინ, როცა გამოცემლები უარს აცხადებდნენ საავტორო ჰონორარის გადახდაზე ან სადავოს ხდიდნენ ჰონორარის ოდენობას.¹⁵

როგორც ირკვევა, აღნიშნულ სამმართველოებს დაახლოებით მსგავსი ფუნქციები ჰქონდათ, რაც დღეს კოლექტიური მართვის ორგანიზაციებს. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, დამოუკიდებელ საქართველოში საავტორო უფლებების დაცვა სამოქალაქო კოდექსითა და 1995 წელს რატიფიცირებული საერთაშორისო კონვენციებით წესრიგდებოდა.

მოგვიანებით, 1999 წელს პარლამენტმა მიიღო კანონი „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ და იმავე წელს, ავტორთა და შემსრულებელთა მიერ შეიქმნა ქონებრივი უფლებების კოლექტიურ საფუძ-

¹⁴ Моргунова Е.А., Коллективное Управление Авторскими Правами на Современном Этапе, Москва, 2005, 8.

¹⁵ ახვლედიანი ზ., ლიტერატურული ნაწარმოების ავტორის უფლებები, თბილისი, 1974, 99.

ველზე მმართველი ორგანიზაცია – „საქართველოს ავტორთა და შემსრულებელთა ასოციაცია“ (GESAP), რომლის მიზანია იყოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების დაცვა. 2006 წელს, კმო-მ ხელახალი რეგისტრაცია გაიარა და დარეგისტრირდა, როგორც „საქართველოს ავტორთა საზოგადოება“ (SAS), რის შემდეგაც დაიწყო აქტიური მოლაპარაკებები უცხოეთის ქვეყნების მსგავსი ტიპის ორგანიზაციებთან ურთიერთწარმომადგენლობის ხელშეკრულებების გაფორმებაზე. საზოგადოების არაეფექტური მმართველობა და სახელმწიფოს მიერ 2011 წლის ერთ-ერთ პრიორიტეტად ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის გამოცხადება კოლექტიური მართვის ორგანიზაციაში დიდი ცვლილებების მიზეზი გახდა. 2011 წლის 11 მაისის საერთო კრებაზე შეიცვალა მმართველობა და ამავე წლის 9 ივლისის საერთო კრებაზე კმო-მ შეიცვალა სახელი. დღეს საქართველოში არსებობს მხოლოდ ერთი კოლექტიური მართვის ორგანიზაცია – „საქართველოს საავტორო უფლებათა ასოციაცია“ (შემდეგში ასოციაცია) (GCA)¹⁶.

2. კოლექტიურ საფუძველზე მმართველი ორგანიზაციის შექმნა და სტრუქტურა

საავტორო უფლებები და ტექნიკა ერთდროულად ვითარდება¹⁷ და დღეს, ტექნიკური პროგრესის ხანაში, უფრო და უფრო რთული ხდება საავტორო უფლებების დაცვა. მას შემდეგ, რაც ბაზარზე გამოჩნდა რადიო, მაგნიტოფონი თუ სხვა ტექნიკური საშუალება, ავტორისათვის შეუძლებელია, გააკონტროლოს უფლებების დარღვევის ფაქტები.¹⁸ შესაბამისად, საავტორო უფლების ეფექტურად მართვისათვის იქმნება კოლექტიური მართვის ორგანიზაცია.¹⁹ მაგალითად, როცა რესტორანს სურს

¹⁶ იხ., <http://www.gca.ge/index.php?cid=43&lang=geo>

¹⁷ იხ., Collective Management in Reprography, World Intellectual Property Organization, International Federation of Reproduction Rights Organizations, Avril 2005, 9.

¹⁸ ძამუკაშვილი დ., ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი, თბილისი, 2000, 79.

¹⁹ ძამუკაშვილი დ., შენგელია რ., გაბუნია დ., ხრუსტალი ვ., ჯორბენაძე ს., საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ საქართველოს კანონის კომენტარი, თბილისი, 2003, 300.

აიღოს ნებართვა მუსიკალური ნაწარმოების საჯარო შესრულებაზე, ის კერანაირი გზით ვერ შეძლებს ყველა იმ ავტორთან, რომლის რეპერტუარსაც შეასრულებს მომავალში, გააფორმოს ხელშეკრულება. კოლექტიური მართვის ორგანიზაციები იქმნება ავტორების ან/და საავტორო უფლებების მფლობელების მიერ ნებაყოფლობით. ისინი წერილობითი ხელშეკრულების საფუძველზე გადასცემენ კმო-ს უფლებებს სამართავად.²⁰ მოსარგებლები ხშირად სადაოდ ხდიან და ეჭვქვეშ აყენებენ საქართველოს საავტორო უფლებათა ასოციაციის უფლებამოსილების საკითხს უცხოურ ნაწარმოებთან მიმართებით, უფრო მეტიც, რამდენიმე წლის წინ თავად მოსამართლეებისთვისაც გაუგებარი იყო კმო-ს არსი და ითხოვდნენ მტკიცებულებებს, თუ რის საფუძველზე იყო ასოციაცია უფლებამოსილი წარმოედგინა როგორც ქართული, ისე უცხოური ნაწარმოებების ავტორთა უფლებები. იმისათვის, რომ კმო-ს საქმიანობა სრულფასოვანი იყოს, საჭიროა სხვა ქვეყნების ანალოგიურ ორგანიზაციებთან გაფორმებული ჰქონდეს ურთიერთთანამშრომლობის ხელშეკრულებები.²¹ დღეს საქართველოში მხოლოდ საავტორო უფლებათა ასოციაციას აქვს 107 საერთაშორისო ხელშეკრულება, რომლითაც ფარავს 150 ქვეყანას, რის საფუძველზეც შეიძლება თამამად ითქვას, რომ ასოციაცია ერთადერთი მოქმედი და უკონკურენტო კოლექტიურად მმართველი ორგანიზაციაა საქართველოში.

იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმულია ვარაუდი, რომ ერთი და იმავე უფლებების მართვის რამდენიმე ორგანიზაციის არსებობისას შეიძლება მოხდეს გაუგებრობები²², რაც გამორიცხულია, რადგან „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონის 63-ე მუხლის მე-6 პუნქტის თანახმად, ერთ ტერიტორიაზე შეიძლება შეიქმნას რამდენიმე ორგანიზაცია უფლებების ან უფლების მფლობელების **სხვადასხვა კატეგორიის ან ერთი კატეგორიის ავტორების სხვადასხვა უფლებების სამართავად**, მსგავსი პრაქტიკა უმეტესად აპრობირებულია დიდ ქვეყ-

²⁰ საქართველოს კანონი „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“, მუხლი 63.

²¹ იქვე, მუხლი 63, პ.1.

²² იხ., ძამუკაშვილი დ., შენგელია რ., გაბუნია დ., ხრუსტალი ვ., ჯორბენაძე ს., საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ საქართველოს კანონის კომენტარი, თბილისი, 2003, 304.

ნებში, მაგალითად, გაერთიანებულ სამეფოში მუსიკალურ ნაწარმოებებზე უფლებებს მართავს PRS (Performing Right Society), სახვით ხელოვნებაზე – DACS (Design and Artists Copyright Society), ლიტერატურულ ნაწარმოებებზე – ALCS (Authors' Licensing and Collecting Society) და ა.შ.²³ უმეტეს ქვეყნებში გამოიწვევს ავტორთა და შემსრულებელთა ორგანიზაციებიც, ხოლო საქართველოში, როგორც უკვე აღინიშნა, არსებობს ერთადერთი კოლექტიური მართვის ორგანიზაცია - „საავტორო უფლებათა ასოციაცია“, რომელიც მართავს ყველა კატეგორიის საავტორო ქონებრივ უფლებას.

კოლექტიური მართვის ორგანიზაცია თავისი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმით წარმოადგენს არასამეწარმეო (არაკომერციულ) იურიდიულ პირს და ის არ არის მოგებაზე ორიენტირებული, მაგრამ სხვა არაკომერციული პირებისაგან განსხვავებულია მისი დარეგისტრირების წესი. კანონის 63-ე მუხლით, რეგისტრაციის წესს, ფორმულარს და ამონაწერის ფორმას ბრძანებით ამტკიცებს იუსტიციის მინისტრი. საჯარო რეესტრის შესაბამის ორგანოში რეგისტრაციისა და რეესტრის ამონაწერის მომზადების შემდეგ კმო იწყებს თავისი უფლებების განხორციელებას. კმო არ არის მოგებაზე ორიენტირებული, რაც გულისხმობს იმას, რომ ის გადაცემულ უფლებებს ვერ გამოიყენებს სამეწარმეო საქმიანობის განსახორციელებლად.²⁴

ასოციაციის მმართველობას ახორციელებს ძირითადად სამი ორგანო: საერთო კრება, გამგეობა და ავტორთა და შემსრულებელთა საბჭო. ასოციაციის საერთო კრება, რომელიც საავტორო უფლებების მფლობელებისაგან შედგება, არის მართვის უმაღლესი ორგანო, ის იღებს მნიშვნელოვან გადაწყვეტილებებს, ხოლო უშუალოდ აღმასრულებელ საქმიანობას ეწევა გამგეობა, რომელსაც ჰყავს თავმჯდომარე, ავტორთა და შემსრულებელთა საბჭო კი უზრუნველყოფს სადავო საკითხების გადაჭრას.

²³ იხ., <<http://www.cisac.org/CisacPortal/menu.do?method=change&menu=tools-&item=item1>> [20.06.2013]

²⁴ „საავტორო და მომხმარებელი უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონი, მუხლი 63, პ.2,3,4.

3. კოლექტიურ საფუძველზე მმართველი ორგანიზაციის საქმიანობა

კოლექტიურ საფუძველზე შეიძლება სამართავად გადაცემული იყოს მხოლოდ საავტორო ქონებრივი უფლებები. „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-18 მუხლი იძლევა ქონებრივი უფლებების ჩამონათვალს. პრაქტიკაში ყველაზე გავრცელებულ უფლებას წარმოადგენს საჯარო შესრულების, საჯარო გადაცემის, რეპროდუცირების, გავრცელებისა და თარგმანის უფლება.

საავტორო უფლების მფლობელი ნებაყოფლობით გადასცემს ორგანიზაციას უფლებებს სამართავად. კმო-ს წევრობის შემთხვევაში კონტროლის, საავტორო ჰონორარის შეგროვების და გადახდის ვალდებულება წარმოეშობა კოლექტიური მართვის ორგანიზაციას. ორგანიზაციის წევრი შეიძლება გახდეს როგორც ავტორი, ისე მისი მემკვიდრე ან სხვა უფლების მფლობელი, რომელსაც კანონიერად აქვს გადაცემული საავტორო უფლებები. წევრობის ხელშეკრულება აუცილებლად უნდა იყოს წერილობითი, ხელშეკრულების ფორმას ადგენს ასოციაცია. ხელშეკრულების გაფორმების მომენტიდან ორგანიზაცია ხდება ავტორის/უფლების მფლობელის ქონებრივი უფლებების მმართველი, რაც მოიაზრება იმაში, რომ როცა მოსარგებლეს სჭირდება ამა თუ იმ ნაწარმოების გამოყენება, ის არ დაიწყებს თითოეული ნაწარმოების ავტორის ძებნას ნებართვის ასაღებად, ის მიმართავს კმო-ს, აიღებს ლიცენზიას და გამოიყენებს ნაწარმოებს ლიცენზიის შესაბამისად. ორგანიზაცია ვალდებულია ყველა მოსარგებლეზე გასცეს ლიცენზია, თუ მას საკმარისი საფუძველი არ აქვს, უარი უთხრას ლიცენზიის გაცემაზე. ასეთი საფუძველი შეიძლება არსებობდეს, როცა, მაგალითად, მოსარგებლეს სურს ასოციაციის რეპერტუარს მიკუთვნებული ნაწარმოების გამოყენება, მაგრამ ისეთი ფორმით, რომელსაც არ მართავს ასოციაცია და სხვ.

კოლექტიურ საფუძველზე მმართველი ორგანიზაცია თავის საქმიანობას ახორციელებს საჯაროობის და გამჭვირვალობის პრინციპების დაცვით. კმო წარმოადგენს, ასევე, საავტორო უფლების ყველა მისთვის უცნობ მფლობელს ან იმ მფლობელებს, რომელთა იდენტიფიცირებაც ვერ ხერხდება და შეუძლია ამ ნაწარმოებებზე გასცეს ლიცენზიები. ეს დათქმა არ

ვრცელდება კინემატოგრაფიულ და კინემატოგრაფიის ანალოგიური საშუალებებით გამოხატულ ნაწარმოებებზე²⁵.

კოლექტიური მართვის ორგანიზაციის საქმიანობა შეიძლება დავყოთ რამდენიმე ძირითად ნაწილად. მისი უმთავრესი ფუნქციაა, გააწევრიანოს ავტორები, შეუქმნას ისეთი პირობები, რომ უფრო მეტ ავტორს გაუჩნდეს მასთან თანამშრომლობის სურვილი, ასევე, გააფორმოს ლიცენზიები, გააკონტროლოს ლიცენზიებით ნაკისრი ვალდებულებების შესრულება, შეაგროვოს და განაწილოს ჰონორარები და დაიცვას ავტორის დარღვეული უფლებები.

კმო-მ შეიძლება გასცეს ლიცენზია, როგორც ერთ კონკრეტულ ნაწარმოებზე, სპეციფიკური გამოყენებისთვის, ისე ზოგადი, ე.წ. ბლანკეტური ლიცენზია, რაც გულისხმობს ასოციაციის რეპერტუარს მიკუთვნებული ნებისმიერი ნაწარმოების გამოყენებას.²⁶

ურთიერთთანამშრომლობის ხელშეკრულებების საფუძველზე ასოციაცია უფლებამოსილია გასცეს ნებართვა, როგორც ქართული, ისე უცხოური ნაწარმოებების გამოყენებაზე. ასეთი სახის ლიცენზიებს „მულტი-რეპერტუარულ“ ლიცენზიასაც უწოდებენ.²⁷ საქართველოს კანონმდებლობით, ასევე, სალიცენზიო შეთანხმებით, ორგანიზაცია ვალდებულია გაცემული ნებართვის ფარგლებში, პასუხი აგოს საავტორო უფლების მფლობელის მიერ ნაწარმოების გამოყენებასთან დაკავშირებულ ქონებრივ პრეტენზიაზე.²⁸

ორგანიზაციის ერთერთ ძირეულ ფუნქციას წარმოადგენს ჰონორარის შეგროვება და მისი განაწილება. „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონის 66-ე მუხლი განსაზღვრავს ჰონორარის შეგროვების და განაწილების ზოგად წესებს. ასოციაცია მოსარგებლის

²⁵ იქვე, მუხლი 65, პ.2.

²⁶ Marett P., Intellectual Property Law, London, 1996, 42-43.

²⁷ Bonadio E., Copyright Collective Licensing and the EU Initiatives in the on-line Music Field, Dirrito di Autore e Nuove Tecnologie, Rivista trimestrale di dirrito d'autore, DIRETTA DA Giovanni d'Ammassa, Nyberg Edizioni, N4, Ottobre-Dicembre 2006, 6.

²⁸ „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონი, მუხლი 6, პ.4.

მიერ გადახდილი ჰონორარიდან ქვითავს ადმინისტრირების ხარჯს,²⁹ საშემოსავლოსა და დამატებითი ღირებულების გადასახადს, ხოლო დანარჩენ თანხას გამოყენებული ნაწარმოების შესაბამისად ანაწილებს საავტორო უფლების მფლობელებზე. როგორც ცნობილია, საავტორო უფლება წარმოადგენს არამატერიალურ აქტივს, ხოლო საგადასახადო კანონმდებლობით, მომსახურებად მიიჩნევა ინტელექტუალური საკუთრების უფლების გამოყენებაზე უფლების გადაცემა. სწორედ ამ საფუძვლით არამართებულად დამატებითი ღირებულების გადასახადით იბეგრება კოლექტიური მართვის ორგანიზაციის მიერ შეგროვებული მთლიანი საავტორო ჰონორარი. იმის მიუხედავად, რომ საგადასახადო კოდექსის მე-8 მუხლის 21-ე ნაწილის „ბ“ პუნქტის მიხედვით, როიალტი არის „ინტელექტუალური საკუთრების გამოყენებისათვის ან გამოყენების უფლების სხვა პირზე გადაცემისათვის მიღებული შემოსავალი“, მართებული არაა კოლექტიური მართვის ორგანიზაციის მიერ შეგროვებული საავტორო ჰონორარიდან დღე-ით დაბეგვრა.

აღსანიშნავია, რომ კოლექტიური მართვის ორგანიზაციას ავტორებისაგან არა აქვს საკუთრებაში (მფლობელობაში) გადმოცემული საავტორო უფლებები, მას, კანონის 63-ე მუხლის მე-4 პუნქტის მიხედვით, უფლებაც კი არ აქვს უშუალოდ გამოიყენოს ნაწარმოები შემოსავლის მიღების მიზნით და იგი ამ უფლების სხვა პირზე (მოსარგებლებზე) გადაცემისათვის, ასევე, არ იღებს შემოსავალს (შემოსავალს, საავტორო ჰონორარის სახით, იღებს უშუალოდ ავტორი/უფლების მფლობელი, რამეთუ ლიცენზია გაიცემა ავტორების და საავტორო უფლების სხვა მფლობელების სახელით და მათთვის საწესდებო მიზნების განსახორციელებლად). როიალტი კი წარმოიშობა იმ შემთხვევაში, თუ ავტორი მისი ნამუშევრების გამოყენების უფლებას სათანადო ხელშეკრულებით გადასცემს ამა თუ იმ პირს, რასაც ასოციაციის შემთხვევაში ადგილი არ აქვს. კოლექტიური მართვის ორგანიზაცია აწარმოებს ავტორთა უფლებების დაცვას და ავტორებთან და საზღვარგარეთის ანალოგიური კოლექტიური მართვის ორგანიზაციებთან ურთიერთწარმომადგენლობის შესახებ დადებული

²⁹ Bonadio E., Copyright Collective Licensing and the EU Initiatives in the on-line Music Field, *Diritto di Autore e Nuove Tecnologie*, Rivista trimestrale di diritto d'autore, DIRETTA DA Giovanni d'Ammassa, Nyberg Edizioni, N4 Ottobre-Dicembre 2006, 4.

ხელშეკრულებების საფუძველზე კოლექტიურად მართავს მათ ქონებრივ უფლებებს. შესაბამისად, „როიალტი“-ს სახით მიღებულ შემოსავლებს კოლექტიური მართვის ორგანიზაცია არ იღებს (როიალტის იღებს თავად ავტორი). საავტორო ჰონორარი, როიალტი, კმო-ს ძალისხმევითა და კომპეტენციით თავს იყრის კმო-ს ანგარიშზე და მას რჩება მხოლოდ ავტორის ნებაყოფლობითი შენატანი. ამდენად, საწევრო შენატანის „როიალტი“-სთან გაიგივება სრულიად უსაფუძვლოა.

კმო-მ საავტორო უფლებები არამატერიალურ აქტივად რომ ასახოს თავის აქტივებში, შემდეგი პირობები უნდა იყოს დაკმაყოფილებული: ავტორს მასზე უნდა ჰქონდეს გადაცემული მისი ნაწარმოებებით სარგებლობის უფლება კანონის მე-40 მუხლით გათვალისწინებული სალიცენზიო ხელშეკრულების პირობებით, გარკვეული ვადით; ამასთან, სარგებლობის პერიოდის მანძილზე შეფასებული უნდა იყოს მისი ღირებულება ფულად გამოხატულებაში, რაშიც არ იგულისხმება ამ უფლებების გამოყენებიდან მისაღები საავტორო ჰონორარი, რომელსაც არავითარი კავშირი როიალტი-სთან არ გააჩნია; ყოველივე ეს კი, იმ პირობებში, როცა საავტორო უფლების მფლობელები არიან თავად ავტორები და ამ უფლებების მხოლოდ მართვას ახორციელებენ კოლექტიურ საფუძველზე მათ მიერვე შექმნილი ორგანიზაციის მეშვეობით (და არა სამეწარმეო მიზნით ნაწარმოებების გამოყენებას, როგორც მოსარგებლები), რომელიც მათი სახელით გასცემს ნებართვას (სალიცენზიო შეთანხმების სახით) მოსარგებლებებზე ნაწარმოებების ამა თუ იმ სახით გამოყენებაზე (საავტორო უფლებები). როიალტად რაიმე თანხის აღიარების ვალდებულებას ადგილი არ აქვს. ამასთან, „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონის 64-ე მუხლის პირველი პუნქტის შესაბამისად, ქონებრივი უფლებების კოლექტიურ საფუძველზე მართვის უფლებამოსილება ორგანიზაციას გადაეცემა ნებაყოფლობით, უშუალოდ საავტორო უფლებათა მფლობელების მიერ, ამ ორგანიზაციაში მათი წევრობის შესახებ წერილობითი ხელშეკრულების საფუძველზე, აგრეთვე, ანალოგიურ უცხოურ ორგანიზაციასთან ურთიერთწარმომადგენლობის ხელშეკრულების საფუძველზე. აღნიშნული ხელშეკრულება არ წარმოადგენს საავტორო ხელშეკრულებას და კანონის მე-40 მუხლი მასზე არ ვრცელდება.

რაც შეეხება თავად „როიალტი“-ს ცნებას და განმარტებას, მისი სრულყოფილი აღწერა და საბუღალტრო ჩანაწერებში ასახვის წესი გან-

საზღვრულია საერთაშორისო სტანდარტებით. „როიალტი“ ბალანსზე აისახება მოსარგებლესთან არამატერიალური აქტივის სახით, მას აქვს ფულადი გამოხატულება და გამოყენების ვადა, ერიცხება შესაბამისი ცვეთა და წარმოადგენს ქონების გადასახადით დაბეგვრის ობიექტს. მოსარგებლეს კი ყველა ნორმით და წესით წარმოადგენს ის პირი, რომელიც ახდენს ნაწარმოების გამოყენებას საავტორო უფლებების დაცვით, მასზე მიღებული ნებართვის/ ლიცენზიის პირობებით.

4. საავტორო უფლებების დაცვა

საავტორო უფლებების დაცვა კოლექტიური მართვის ორგანიზაციის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფუნქციას წარმოადგენს. „ინტელექტუალური საკუთრების უფლება ხელშეუვალია“.³⁰ საქართველოს კანონმდებლობით, ავტორის გადრაცვალებიდან 70 წლის განმავლობაში შესაძლებელია ქონებრივი უფლებების დაცვა.³¹ ბერნის კონვენციით, ქონებრივი უფლებები ავტორის უნარჩუნდება გარდაცვალებიდან 50 წლის განმავლობაში, გერმანიის კანონმდებლობა კი, საქართველოს მსგავსად 70 წელს ითვალისწინებს.³² თეორიულად, ინტელექტუალური სამართლის სხვა დარგებთან შედარებით, საავტორო სამართალს აქვს ყველაზე ეფექტური დაცვის საერთაშორისო რეჟიმი.³³ არსებული სასამართლო პრაქტიკიდან ირკვევა, რომ საავტორო უფლებები შეიძლება დარღვეული იყოს სხვადასხვა მიზეზის გამო, კერძოდ კი, იმ შემთხვევაში, როცა: ნაწარმოები გამოყენებულია შესაბამისი ნებართვის მიღების გარეშე, დარღვეულია ლიცენზიის პირობები ან მოსარგებლე უარს აცხადებს ლიცენზიის დადებასა და საავტორო ჰონორარის გადახდაზე³⁴.

კოლექტიური მართვის ორგანიზაცია ვალდებულია განახორციელოს ყველა ქმედება რომელიც საჭიროა მისთვის სამართავად გადაცემული

³⁰ საქართველოს კონსტიტუცია, მუხლი 23, ნაწილი 1.

³¹ იხ., „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონი, მუხლი 31, პ.1.

³² Tejan-Cole A., Deputy Register , Belipo Collective Management of Copyright and Related Right, 3-4.

³³ Marett P., Intellectual Property Law, London, 1996, 22.

³⁴ Хоменко М., Проблемы охраны авторских прав при публичном исполнении произведений, Авторское Право и Смежные Права, №5, 2012 , 17.

უფლებების დასაცავად, მათ შორის, წარმოადგინოს უფლების მფლობელი სასამართლოში.³⁵ ორგანიზაცია არის იმის გარანტი, რომ ავტორის უფლებები იქნება სათანადოდ დაცული. უფლების მფლობელი უძღურია მთელი მსოფლიოს მასშტაბით მრავალრიცხოვან, ურჩ მოსარეგებლებთან მიმართებით. ფიზიკურად შეუძლებელია გამოავლინოს ყველა დარღვევის ფაქტი და შემდეგ ყოველ დარღვევაზე მიმართოს სასამართლოს³⁶.

კოლექტიური მართვის ორგანიზაციის როლი საავტორო უფლებების დაცვის სფეროში მოქნილი და ეფექტურია იმ კუთხით, რომ შესაძლოა სასურველი შედეგი დადგეს იმაზე უფრო სწრაფად, ვიდრე ეს მოსალოდნელი იქნებოდა უფლების ინდივიდუალურად დაცვისას. უფლებების დაცვა კოლექტიური მართვის ორგანიზაციის მეშვეობით როგორც სოციალურად, ისე ეკონომიკურად უფრო მოხერხებული, მოქნილი და ეფექტურია. ავტორის ნაცვალდ კოლექტიური მართვის ორგანიზაცია ერთეულ საავტორო უფლებების დაცვის ყველა ასპექტში, ავტორის ყოველგვარი შეწუხებისა და შეფერხების გარეშე. აღნიშნული კი იმას ნიშნავს, რომ ავტორს, რომელიც არის შემოქმედი, მეტი დრო რჩება თავისი საქმიანობისათვის, მისი გონება დაკავებულია არა იმაზე ფიქრით, როგორ აღკვეთოს მისი საავტორო უფლება დარღვევა, როგორ მოიგერიოს დამრღვევი, რომელიც ცდილობს კარგად მოფიქრებული არგუმენტებით გაიმართლოს თავი ავტორის წინაშე და გაექცეს პასუხისმგებლობას, არამედ შექმნას უფრო მეტი ახალი ნაწარმოები. აღნიშნული კი დადებითად აისახება ქვეყნის სოციალურ და ეკონომიკურ მხარეზე. დადებითი სოციალური მხარე ის გახლავთ, რომ მეტი შემოქმედებითი პროდუქტის შექმნით ვითარდება ქვეყნის კულტურა, ჩნდება საზოგადოებაში მოთხოვნილება შექმნილი ინტელექტუალური ნაშრომის გამოყენების კუთხით. ეკონომიკური თვალსაზრისით, რაც უფრო მეტია ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტი, მით მეტია მათი გამოყენების სიხშირე, ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტის გამოყენება კი საავტორო უფლების მფლობელის სასიკეთოდ წარმოშობს გარკვეული ფინანსურ ვალდებულებას.

³⁵ „სავტორო და მომხმარებელ უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონი, მუხლი 65, პ.1 „ვ“ ქვეპ.

³⁶ Schepens P., Guide to the collective administration of authors rights (the administration society at the service of authors and users), UNESCO, 2000, CLT-2000/ws/4, 15.

ფინანსურ ვალდებულებაში მოიაზრება ის საავტორო ჰონორარი, რომელსაც ავტორი მისი ნაწარმოების გამოყენების შედეგად იღებს. დიდია სახელმწიფო დანტერესებაც, საავტორო ჰონორარის შეგროვებითა და გადახდით მეტი გადასახადი იყრის თავს სახელმწიფოს ბიუჯეტში³⁷, ასევე, უმჯობესდება შემოქმედი ადამიანის ფინანსური მდგომარეობა, რაც სერიოზულ სტიმულირებას წარმოადგენას კიდევ ბევრი ახალი ნაწარმოების შექმნისაკენ.

საქართველოსა და უცხოეთში, დაცვის მექანიზმების გაძლიერების მიუხედავად, ხშირია დარღვეულ საავტორო უფლებებზე სასამართლო დავები. სასამართლო წარმოება საავტორო უფლებების დაცვის საკითხებზე ითვალისწინებს შეღავათებს ავტორებისათვის, რაც საავტორო უფლების დაცვის საკითხებზე მოსარჩელების სახელმწიფო ბაჟის გადახდისაგან გათავისუფლებაში გამოიხატება.³⁸ კანონით გათვალისწინებული ეს შეღავათები ამარტივებს და გაცილებით მოქნილს ხდის საავტორო უფლებების დარღვევებზე რაეგირებას. სხვა შემთხვევაში, იმ მართივი მიზეზის გამო, რომ ხელოვანი ადამიანი, რომლის ძირითადი მოღვაწეობა შემოქმედებითი საქმიანობაა, ხშირ შემთხვევაში, სინამდვილის გათვალისწინებით, ვერ შეძლბდა სახელმწიფო ბაჟის გადახდას, შესაბამისად, გართულდებოდა საავტორო უფლებების დარღვევაზე სასამართლოსადმი მიმართვის უფლების გამოყენების შესაძლებლობა.

საქართველოში დამკვიდრებული პრაქტიკით, ისეთ შემთხვევებში, როცა ადგილი აქვს ნაწარმოების უკანონოდ გამოყენებას, კმო, სამართავად გადაცემული უფლებების ფარგლებში, უფლებამოსილია შეიტანოს სარჩელი. მაგალითისთვის, როცა რესტორანი უკანონოდ ახორციელებს ნაწარმოების საჯარო შესრულებას და უარს ამბობს საავტორო ჰონორარის გადახდაზე, ასოციაციას სარჩელი შეაქვს არა რომელიმე კონკრეტული მუსიკალური ნაწარმოების, არამედ ზოგადად ასოციაციის რეპერტუარს მიკუთვნებული ნაწარმოების საჯარო შესრულების აკრძალვაზე. იქიდან გამომდინარე, რომ კოლექტიური მართვის ორგანიზაცია იცავს ყველა ავტორის უფლებას, მისი პირდაპირი სახით წევრობის მიუხედავად, საქმე

³⁷ იხ. ირაკლი ღვალაძე, ჟურნალი “COPYRIGHT” №1, საქართველოს საავტორო უფლებათა ასოციაცია, თბილისი, იანვარი 2012, 47.

³⁸ იხ., „სახელმწიფო ბაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონი, მე-5 მუხლი.

გვაქვს დაცვის ავტომატურ რეჟიმთან.³⁹ საზღვარგარეთაც, კოლექტიური მართვის ორგანიზაცია ვალდებულია დაიცვას მის რეპერტუარში, პირდაპირი ან არაპირდაპირი გზით არსებული ნაწარმოები.

საავტორო უფლებების დაცვის სფეროში საქართველოს საავტორო უფლებათა ასოციაციის ერთ-ერთი ყველაზე გახმაურებული საქმე პოლიტიკურ მოძრაობა „მრეწველობა გადაარჩენს საქართველოს“ უკავშირდება. მოპასუხემ, ქ. თბილისის 2010 წლის მერის არჩევნებში გოგი თოფაძის წინასაარჩევნო რეკლამაში, ყოველგვარი ნებართვისა და საავტორო ჰონორარის გადახდის გარეშე, გამოიყენა რევაზ ლალიძის მუსიკა „თბილისო“. კოლექტიური მართვის ორგანიზაციის სასარჩელო მოთხოვნას წარმოადგენდა ნაწარმოების უნებართვოდ გამოყენების აკრძალვა და საავტორო ჰონორარის ანაზღაურება გადასახდელი თანხის ათმაგი ოდენობით, რომელიც 20 000 ლარს შეადგენდა. პირველ ინსტანციაში ორგანიზაციის სარჩელი არ დაკმაყოფილდა, იმ მოტივით, რომ სიმღერა „თბილისო“ მიჩნეულია თბილისის ჰიმნად და „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-8 მუხლით მისი დანიშნულებისამებრ გამოყენებისას არ გადაიხდება საავტორო ჰონორარი, მაგრამ, აღსანიშნავია, რომ ამავე მუხლით სახელმწიფო სიმბოლოებში იგულისხმება ორგანული კანონით დადგენილი სიმბოლოები. სააპელაციო სასამართლომ კოლექტიური მართვის ორგანიზაციის არგუმენტაცია მიიჩნია იურიდიულად დასაბუთებულად და პოლიტიკურ პარტიას „მრეწველობა გადაარჩენს საქართველოს“ ორგანიზაციის სასარგებლოდ 20 000 ლარის გადახდა დააკისრა.⁴⁰

საავტორო უფლებების დაცვისას, სასამართლოს არაინფორმირებულობა და პრაქტიკის სიმცირე ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემაა. წინა წლებთან შედარებით, როცა სასამართლოს უჭირდა ზოგადად კოლექტიური მართვის ორგანიზაციის საქმიანობასა და უფლებებში გარკვევა, ვითარება საგრძნობლად გაუმჯობესებულია, მაგრამ მოსამართლეების გადამზადება ნამდვილად სასიკეთოდ წაადგება საავტორო უფლებებ-

³⁹ ჭაჭუა თ., „საჯარო შესრულება“ როგორც ავტორის ქონებრივი უფლება მისი შეზღუდვები და სანქციები, Getsadze & Pateishvili, Newsletter, N18, July 2011, 3.

⁴⁰ იხ., საქართველოს ავტორთა საზოგადოება პოლიტიკური პარტია „მრეწველობა გადაარჩენს საქართველოს“ წინააღმდეგ, თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო პალატის გადაწყვეტილება 2011 წელი 19 აპრილი, საქმე №2ბ/15-1.

თან დაკავშირებული საკითხების კვალიფიციურად განიხილვას. პრაქტიკაში ხშირია შემთხვევა როცა ტერმინების გამოჯენაც კი არასწორად ხდება. მაგალითად, მოსარჩელე ითხოვს საზოგადოებრივი მუსიკალური ნაწარმოების „საჯარო შესრულების აკრძალვას“, სასამართლოს კი გადაწყვეტილების სამართლებრივი შეფასების ნაწილში, არგუმენტად მოყავს არა „საჯარო შესრულების“, არამედ „საჯარო გადაცემის“ მუხლები,⁴¹ რომელიც წარმოადგენს დამოუკიდებელ და არსობრივად განსხვავებულ ქონებრივ უფლებას.

საქართველოში საავტორო და მომიჯნავე უფლებების დაცვა ხდება, ასევე, ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსისა და სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისად. ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში განთავსებულია საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა თავში, რადგან ხელყოფის ძირითად მიზანს შეადგენს ქონებრივი გამორჩენა⁴².

დასჯადია დიდი ოდენობით, შემოსავლის მიღების მიზნით, ფიზიკური ან/და იურიდიული პირის მიერ საავტორო უფლებების დარღვევით ნაწარმოების, ფონოგრამის ან საავტორო უფლებით დაცული სხვა ნაწარმოებების უკანონოდ რეპროდუცირება, ასლების უნებართვოდ შეძენა, იმპორტი, გაყიდვა, გაქირავება და სხვაგვარი ხელყოფა. დიდი ოდენობით ჩადენილად ითვლება დანაშაული, როცა ფონოგრამის, ვიდეოგრამის და სხვა ნაწარმოების ღირებულება და უფლების მფლობელის მისაღები შემოსავალი აღემატება ხუთი ათასს ლარს, ხოლო დანაშაული ჩადენილია განსაკუთრებით დიდი ოდენობით, როცა ნაწარმოების ღირებულება ან შემოსავალი აღემატება ათი ათასს ლარს. საავტორო უფლებების დარღვევისათვის კანონი ითვალისწინებს ჯარიმას, გამასწორებელ სამუშაოს და თავისუფლების შეზღუდვა/აღკვეთასაც.⁴³

⁴¹ იხ., საქართველოს ავტორთა საზოგადოება შპს „ბეველიის“ წინააღმდეგ, თბილისის საქალაქო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიის გადაწყვეტილება, 2011 წელი 25 იანვარი, საქმე №2/13612-10.

⁴² ქოჩაშვილი ქ., ინტელექტუალური საკუთრება, როგორც აბსოლუტური ხასიათის არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე და მისი დაცვის სამართლებრივი რეჟიმი, ჟურნალი „სამართალი“, 2000, № 8-9, 43, იხ. ციტირება: ლეკვეიშვილი მ., მამულაშვილი გ., პასუხისმგებლობა ეკონომიკური დანაშაულისათვის (კომენტარი), თბილისი, 1999, 72.

⁴³ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, მუხლი 189.

აღნიშნული ნორმა სრულიად უმოქმედოა, რასაც დღეისთვის არსებული სტატისტიკა მოწმობს. 2005 წლიდან საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს საგამოძიებო სამსახურში მიმდინარეობდა გამოძიება 13 საქმეზე, აქედან 2 საქმე გადაიგზავნა სასამართლოში, 9 საქმეზე გამოძიება შეწყდა დანაშაულის ნიშნების არარსებობისა და ზანდაზმულობის ვადის გასვლის მიზეზით, 2 საქმე კი მიმდინარეა.⁴⁴ საავტორო უფლებების დარღვევისას სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას ინგლისის კანონმდებლობაც ითვალისწინებს⁴⁵, მაგრამ საქართველოსგან განსხვავებით, მათ შემთხვევაში ეს მუხლი მოქმედია.

საქართველოში ფართოდ გავრცელებული და სრულიად უკონტროლოა „მეკობრეობა“, რომლის არსიც სწორედ საავტორო უფლებებით დაცული ნაწარმოების ეგზემპლარების უკანონოდ დამზადება, გავრცელება და მათი სხვაგვარად გამოყენება წამოადგენს. საქმე ეხება არამხოლოდ ნაწარმოების უკანონოდ რეპროდუცირებას, არამედ მის შემდგომ გავრცელებას.⁴⁶ ფიქტიურად, შემოსავლის მიღების მიზნით, საავტორო უფლებების დარღვევით, ნაწარმოების კონტრაფაქციული ასლების გაყიდვა-გაქირავებით, იმპორტით ან სხვაგვარი დარღვევით უკანონო რეპროდუცირება დასჯადია საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსით და ითვალისწინებს ჯარიმას ხუთასიდან ხუთი ათას ლარამდე, დარღვევის შესაბამისად⁴⁷.

სამწუხაროდ, ქართული სინამდვილიდან გამომდინარე, მოქმედია მხოლოდ სამოქალაქო სამართლებრივი დაცვის საშუალებები, მაგრამ ისიც გარკვეული ხარვეზებით. სისხლის და ადმინისტრაციულ სამართლებრივი დაცვის მექანიზმები კი უმოქმედოა, რაც დიდ ზიანს აყენებს სახელმწიფოს.

⁴⁴ ზანდუკელი ქ., ინტელექტუალური საკუთრების სფეროში ჩადენილი დანაშაულის პრაქტიკული ასპექტები, საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს საგამოძიებო სამსახური, 4-5 ივნისი, ბათუმი, 2012 წელი, სლაიდი 8.

⁴⁵ Marett P., Intellectual Property Law, London, 1996, 48.

⁴⁶ იხ., გაბუნია დ., კვიმსაძე მ., მელითაური ზ., ინტელექტუალური საკუთრება, წიგნი I, თბილისი, 2001, 223.

⁴⁷ საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსი, მუხლი 157¹.

დასკვნა

საავტორო უფლებების დაცვის კუთხით საქართველო არ წარმოადგენს დიდი ტრადიციის მქონე ქვეყანას. აქედან გამომდინარე, საზოგადოების ინფორმირებულობა საავტორო უფლებებზე ძალიან დაბალია, შესაბამისად, დაბალია მისი დაცვის ხარისხიც. კოლექტიური მართვის ორგანიზაციისათვის აღნიშნული ფაქტორი სერიოზულ პრობლემას ქმნის და ეს მის საქმიანობაში ყოველდღიურად იგრძნობა. სწორედ ესაა იმის მიზეზი, რომ დღეისათვის სასამართლოში არსებული დავების უმეტესობა შეეხება ნებართვის გარეშე ნაწარმოების საჯარო შესრულების აკრძალვას ან სალიცენზიო შეთანხმებით გათვალისწინებული ვალდებულებების შეუსრულებლობას. უფრო მეტი ინფორმაციის მიწოდების შედეგად საზოგადოება გაითავისებს, რომ ინტელექტუალური საკუთრების ნებისმიერი გამოყენებისას უნდა დაიცვას ნაწარმოების ავტორის უფლებები და რომ უფლებების დარღვევის გარეშე ინტელექტუალური საკუთრების გამოყენება ქურდობაა. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს საავტორო უფლებათა ასოციაციის მიერ უკვე ერთი წელია დაიწყო აქტიური პიარ-კამპანია, რომელიც სწორედ საზოგადოების ინფორმირებულობას ემსახურება.

კოლექტიური მართვის ორგანიზაციის საქმიანობის ეფექტურობაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს თავად საავტორო უფლების მფლობელების ჩართულობა. თავად, საავტორო უფლების მფლობელი უნდა იყოს დაინტერესებული, რომ ეფექტური გახადოს კმო-ს საქმიანობა. არსებული სასამართლო პრაქტიკა კიდევ ერთ ბარიერს წარმოადგენს საავტორო უფლებების დაცვის თვალსაზრისით. სასამართლო მოკლებულია საავტორო უფლებების დაცვის სფეროში მდიდარ პრაქტიკას. როგორც კვლევისას მოყვანილ მაგალითებში ვნახეთ, მოსამართლეებს ხშირად მართებულად ტერმინების გამიჯვნაც კი უჭირთ.

ქონებრივი უფლებების მართვისას ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პრობლემას წარმოადგენს შეგროვებული საავტორო ჰონორარების დამატებითი ღირებულების გადასახადით დაბეგვრის საკითხი. საგადასახადო კანონმდებლობით იბეგრება „როიალტის“ სახით მიღებული შემოსავალი, კოლექტიური მართვის ორგანიზაცია არ იღებს ასეთ შემოსავალს, ის თავისი ძალისხმევით აგროვებს „როიალტის“ და ანაწილებს ავტორებზე, მას

რჩება მხოლოდ ადმინისტრირებით გათვალისწინებული ხარჯები, შეგროვებული ჰონორარი კი არ წარმოადგენს მის კუთვნილ შემოსავალს და იყენებს თავისი მიზნების განსახორციელებლად. კმო წარმოადგენს საავტორო უფლებების ერთგვარ საღაროს⁴⁸. კოლექტიური მართვის ორგანიზაცია ვალდებული ხდება გადასახდელი საავტორო ჰონორარი დაიანგარიშოს დღგ-ს ჩათვლით, რაც მოსარგებლეებისა და საავტორო უფლებების მხრიდან უკმაყოფილებას იწვევს. კოლექტიური მართვის ორგანიზაციის შემოსავალი უნდა დაიბეგროს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ დაქვითული ადმინისტრირების ხარჯი, რომელიც კმო-ს შემოსავალია შეადგენს დღგ-ით დასაბეგრ თანხას, როგორც ეს საზღვარგარეთ ხდება.

საქართველოს კანონმდებლობა განსაზღვრავს, როგორც სამოქალაქო ისე ადმინისტრაციულ და სისხლის სამართლებრივ დაცვის საშუალებებს. სისხლის სამართლისა და ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსები საავტორო უფლებების დარღვევისათვის პირდაპირ ითვალისწინებს ჯარიმას, თავისუფლების შეზღუდვასა და აღკვეთას. ერთია ამ ნორმების ქალაქში არსებობა, მეორე კი მათი პრაქტიკაში გამოყენება და განხორციელება. ამ კუთხით საავტორო უფლების დაცვა საქართველოში არ ხორციელდება, „მეკობრეობა“ კი ძალიან განვითარებულია, მაგრამ ამისთვის პასუხი არავის მოეთხოვება. რეალურად ამ მუხლების „უმოქმედობა“ დიდ პრობლემებს ქმნის, რადგან უფლების დამრღვევისათვის ეს შეიძლება ერთგვარ „სტიმულად“ ჩაითვალოს. უფლებების დარღვევის მიუხედავად, დამრღვევი რჩება დაუსჯელი, ავტორის უფლებები დარღვეული და ამ შედეგით ქონებრივი ზიანი ადგება როგორც ავტორს, ისე სახელმწიფოს. შეუძლებელია ამას კოლექტიური მართვის ორგანიზაცია მარტო გაუმკლავდეს, აუცილებელია სახელმწიფო აქტიურად ჩაერთოს და უზრუნველყოს ამ ნორმების ამოქმედება. ხელისუფლებამ კარგად უნდა გაითავისოს, რომ ადამიანის გენია ხელოვნების ქმნილებათა და გამოგონებათა წყაროა. ეს ქმნილებები კი ადამიანის ღირსეული ყოფის გარანტიაა. სახელმწიფო მოვალეა უზრუნველყოს ხელოვნების ქმნილებებისა და

⁴⁸ Schepens P., Guide to the collective administration of authors rights (the administration society at the service of authors and users), UNESCO, 2000, CLT-2000/ws/4, 15.

გამოგონებების საიმედო დაცვა⁴⁹. იმ შემთხვევაში, როცა ხელოვანის უფლებები სათანადოდაა დაცული, ავტორიც უფრო მოტივირებულია შექმნას რაიმე ახალი, მაგრამ იმ ვითარებაში, როდესაც ავტორის დარღვეული უფლებებისათვის პასუხი არავის მოეთხოვება, იკლებს ავტორის მოტივაცია და მას უქრება ახლის შექმნის სურვილი.

წინა წლებთან შედარებით, კოლექტიური მართვის ორგანიზაციის საქმიანობაში აშკარა პროგრესი შეინიშნება, მაგრამ იმისათვის, რომ საავტორო უფლებების დაცვის კუთხით საქართველომ საერთაშორისო ასპარეზზე ნდობა მოიპოვოს, აუცილებელია არსებული პრობლემების მოგვარება.

⁴⁹ ქოჩაშვილი ქ., ინტელექტუალური საკუთრება, როგორც აბსოლუტური ხასიათის არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე და მისი დაცვის სამართლებრივი რეჟიმი, ჟურნალი „სამართალი“, 2000, 8-9, 46, იხ. ციტირება: ძამუკაშვილი დ., სამრეწველო საკუთრება, თბილისი, 1997, 3.